

Úvodem

V březnu letošního roku uplynulo sto let od vydání *České otázky* Tomáše Garrique Masaryka, knihy, která v českém duchovním, politickém a sociálně vědním prostředí působila jako žádná jiná. Tomu, co znamenala před sto lety i možnostem jejího čtení dnes, např. rozdílům mezi mnohem starším a v každém případě vrstevnatějším problémem české otázky (a s ním spojeným tématům jako národní sebeporozumění a kulturní sebevědomí, historická identita a politická orientace atd., a také problémům jako historické stereotypy a kulturní, případně politické sebestylizace moderního češství), a mezi Masarykovým řešením ve stejnojmenné knize bylo věnováno první letošní, monotematicky pojaté číslo *Czech Sociological Review*. I když bylo záměrně připravováno pro mezinárodní sociálně vědní komunitu, jedná se nakonec o zatím jednu z mála publikací k tomuto výročí vůbec.

Patrně jedním ze svých posledních textů a vlastně jediným publikovaným v našem časopise přispěl do tohoto „masarykovského čísla“ Arnošt Gellner, jehož smrt v listopadu tohoto roku je velkou ztrátou pro celou světovou sociologii. A vedle něj se zde nad historickými i aktuálními významy knihy zamýšleli Eva Broková, Miloš Havelka, Jiří Musil, Jaroslav Střítecký a Otto Urban.

Při této příležitosti vznikl také text česko-německého historika Bedřicha Loewensteina, nadepsaný *Manifest nepolitické politiky*, který otiskujeme v rubrice Esej tohoto čísla *Sociologického časopisu*, a sice z toho důvodu, že Loewensteinova argumentace se nám zdá důležitou a zajímavou zejména pro českého čtenáře. Účelem zde tedy není nějaké jen formální připomenutí výročí Masarykovy knihy v prostředí našich disciplín. Jak naznačuje už podtitul tohoto příspěvku: *Česká otázka po 45 letech*, jedná se o osobně zabarvené, v něčem i generační vyrovnávání s řadou (dnes už teoreticky obtížně hájitelných) Masarykových tezí, jejichž celek je ale oceněn jako text apelativního charakteru, jako program morálně akcentované „nepolitické politiky“. A v tom se dotýká i některých diskusí zcela současných.

Každý pokus shrnout ostatní materiály tohoto posledního letošního čísla *Sociologického časopisu* pod nějaký společný nadpis by musel vyznít uměle a chtěně. Tematická pestrost čísla je dána jednoduchou dramaturgií: stati jsme zařazovali v zásadě na základě pořadí, jak přicházely do redakce. Pomalu se totiž daří vytvářet frontu příspěvků a nebylo by samozřejmě dobré nechávat je stárnout v čekání na možnost jejich zařazení do nějaké jejich zvláštní tematické souvislosti. A ukazuje se, že tímto způsobem bude možné pokračovat stále častěji.

První statí tohoto čísla je *Statusová solidarita a česká sociální politika* brněnského badatele Libora Musila. Oproti v české literatuře zdůrazňovanému dilematu mezi „státním paternalismem“ a individualistickým „sebe-spoléháním“ zde chce autor rozvinout koncept „statusové solidarity“, poukázat na korporativismus v české sociální politice dosavadního vývoje a „statusovou solidaritu“ tematizovat jako jednu složku postojů k této politice.

Následující stat' Jana Vláchy *Profesní a sociálně politické orientace českých manažerů* navazuje na autorův loňský materiál *Zaměstnanci, management a odbory* (SČ 3/1994). Shrnuje výsledky kvalitativního šetření zhruba 60 vedoucích pracovníků vel-

kých a středních průmyslových podniků. Nově se ustavující management je zde přítom viděn s ohledem na změny svých sociálních pozic a funkcí i svých mentalit a „ideologií“.

Pod titulem *Privatizace zemědělství a obnova venkova* se pak Helena Hudečková z České zemědělské univerzity v Praze zabývá tématem, do jaké míry postkomunistické sociální změny zasahují také středoevropský venkov. Upozorňuje na nedostatečnost dosavadních paradigmat dichotomie (resp. kontinuity) urbanity a rurality, naznačuje historické splývání vlivů urbáních a kolektivizačních, vysvětluje přechodový charakter nynějšího údobí a zejména historickou asymetrii mezi původní homogenností vesnice v heterogenním makrokosmu české společnosti i její nynější heterogenizací (s převahou diferenciačních procesů nad integračními) ve společenském prostředí naopak se výrazně homogenizujícím, především však poukazuje na úskalí transformačního procesu zemědělství ve venkovském sociálním prostoru. Zajímavost stati podtrhuje ekologizující folie udržitelného rozvoje, což je nepochybně motiv, který by se v časopise mohl objevovat častěji.

Zvláštní rubrika Čeští sociologové v zahraničí má informovat o zahraniční vědecké činnosti vědců českého původu, přibližovat jejich osobnost a prezentovat ji nějakým typickým anebo – jako v tomto případě – zajímavým textem. Referát *Profil a motivace československých emigrantů v osmdesátých letech našeho století* právníka, politologa a spisovatele Oty Ulče má charakter reflektované zprávy o výzkumu. V loňském roce byla přednesena anglicky na pražské konferenci *Společnosti pro vědy a umění*.

O svém projektu s názvem *Výrobní dělníci, industriální vztahy a sociální politika: základní orientace a postoje* pak v rubrice Z empirických výzkumů informuje Irena Hradecká a prezentuje jeho první výsledky, týkající se názorů dělníků na utváření „industriálních vztahů“ a jejich souvislosti s politickými, resp. sociopolitickými orientacemi. Do této rubriky informací o výzkumech byl rovněž zařazen příspěvek Aleny Nedomové *V blízkosti hranic*, zpracovaný v rámci projektu Politická kultura lokálních společenství a opatřený vyčerpávajícím podtitulem: Identifikace obyvatel dosídlených po 2. světové válce do českého pohraničí a jejich potomků s místem současného bydliště na příkladu Českého Krumlova a Teplic, všímá si však i důležitého aspektu aktuálního problému česko-německých vztahů, totiž navracení majetku zabaveného po odsunu původních německých obyvatel těchto měst.

Drobným žánrům časopisu, tj. textům publikovaným v rubrikách Recenze, Zprávy a informace a také v rubrice Diskuse se v editorialech toho kterého čísla většinou nevěnuje žádná zvláštní pozornost. Ne tak tomu tentokrát. Petr Matějů zde dvakrát odpovídá na dva polemické příspěvky Jadwigy Šanderové z minulého čísla SČ. Jeden se týkal diskuse mezi M. Havelkou, kritizujícím nepřímo poznávací obsah, a přímo vypracování jedné teze ve stati P. Matějů, K. Vlachová *Od rovnostářství k zásluhovosti* (SČ, XXXI, 1995, 2: 218-219), že údajná „specifika českého protestantismu (egalitářství) a sociální důsledky jeho vytlačování v období rekatolizace“ mohou přispět („částečně vysvětlit“, jak říkají autoři) k pochopení neobvykle úspěšné obnovy hospodářského étosu v Čechách po kolapsu komunistického režimu, a odpovědi P. Matějů za autory. Názor o argumentech této polemiky si mohou udělat čtenáři sami. Jeden z nich, a sice právě Jadwiga Šanderová, tento názor vyjádřila v minulém čísle SČ a diskusi rozšířila na další, podle jejího názoru nejasné otázky. V tomto čísle na ně za autory odpovídá Petr Matějů.

Jadwiga Šanderová je rovněž adresátem druhého příspěvku Petra Matějů do rubriky Diskuse. Ten se týká její reakce *Vidím to „trochu“ jinak* (SČ, 1995, 2, 361-362) na

výzvu P. Matějů k diskusi o stavu české sociologie. Při zařazování stanoviska J. Šanderové si byla redakce (a to konkrétně znamená šéfredaktor) vědoma silné ironičnosti několika formulací, rozuměla jim však jen jako reflexivnímu stylistickému prostředku pro vyjádření problému osobních vztahů v české sociologické komunitě jako jedné z příčin stavu, který byl P. Matějů označen jako traumatický. Dějiny i teorie vědy nás totiž poučují, že i tyto faktory jsou pro situaci a rozvoj oborů důležité. Petr Matějů se ohradil, že některé formulace příspěvku J. Šanderové jsou osobní. Po novém čtení šéfredaktor SČ uznává, že některým ironickým formulacím v příspěvku J. Šanderové *Vidím to „trochu“ jinak* lze skutečně rozumět osobně. Za jejich podcenění bere odpovědnost a za jejich připsutí v odborném časopise se omlouvá. Petrovi Matějů zároveň nabídl možnost, aby věcně J. Šanderové odpověděl. Výsledek nechť posoudí čtenář sám.

A zcela na závěr tohoto úvodu ke čtvrtému letošnímu číslu *Sociologického časopisu* bychom chtěli upozornit na výsledek diskusí redakční rady časopisu o statutu recenzního řízení, které by mělo zprůhlednit rozhodování o zařazování jednotlivých příspěvků.

Miloš Havelka

